

วรรณกรรมเยาวชนภาษาเยอรมัน อิลเซอหนีออกจากบ้าน:

แนวรบแห่งวาทกรรมว่าด้วยการอบรมเลี้ยงดูลูก

German Youth Literature *Ilse Janda, 14, oder Die Ilse ist weg:*

The Discourse Battle over Child Rearing

ดร. จินดา ศรีรัตนสมบูรณ์¹

บทคัดย่อ

วรรณกรรมเยาวชนภาษาเยอรมันเรื่อง *อิลเซอ ยันดา วัย 14 ปี* หรือ *อิลเซอหนีออกจากบ้าน* (*Ilse Janda, 14, oder Die Ilse ist weg*) เป็นงานประพันธ์ที่มีชื่อเสียงของ Christine Nöstlinge นักเขียนสตรีชาวออสเตรียผู้ได้ชื่อว่าเป็นตัวแทนของกระแสต่อต้านอำนาจ (*Vertreterin der antiautoritären Strömung*) ในช่วงทศวรรษ 1970 บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอผลการวิเคราะห์แนวทางการต่อสู้ทางวาทกรรมว่าด้วยการอบรมเลี้ยงดูลูกในงานวรรณกรรมเยาวชนเรื่องดังกล่าว โดยศึกษากลวิธีต่าง ๆ ที่ตัวบทใช้อย่างแยบยลในการลดทอนความชอบธรรมแห่งอำนาจที่พ่อแม่ใช้การอบรมเลี้ยงดูและควบคุมบังคับให้ลูกอยู่ในโอวาทอย่างเข้มงวด และศึกษาวิธีการที่ตัวบทนำเสนอมุมมองใหม่เกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพ่อแม่และลูก ส่วนลำดับท้ายสุดเป็นการวิเคราะห์ให้เห็นประเด็นปัญหาหรือจุดอ่อนในแนวทางการต่อสู้ทางวาทกรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมเยาวชนเรื่องนี้

คำสำคัญ: วรรณกรรมเยาวชน; ภาษาเยอรมัน; วาทกรรม; การเลี้ยงดูลูก; คริสทีนเนอ นีสท์ลิงเงอ

¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาภาษาตะวันตก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

E-mail: chindaram2000@yahoo.com

Abstract

Ilse Janda, 14, or Ilse Janda has run away (Ilse Janda, 14, oder Die Ilse ist weg) is a well-known German youth literature written by Christine Nöstlinge, an Austrian writer who is known as a representative of the anti-authoritarian movement during the 1970s. The first objective of this article is to present the analysis on the approach of discourse battle over child rearing that is used in this literature. The techniques that are discreetly applied in the text to undermine the righteousness of parents' authority to strictly raise, control and force children to obey them have been thoroughly studied. The way that the text proposes a new perspective related to the authoritarian relationship between parents and children has also been analysed. The second objective of this article is to identify the problems or weaknesses in the discourses presented in the literature.

Keywords: youth literature; German, discourse; child rearing; Christine Nöstlinge

บทนำ

โดยทั่วไปแล้ววรรณกรรมเยาวชนเป็น เรื่องเล่าที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อความบันเทิงและ เพื่อการอบรมสั่งสอนคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ ผู้อ่านที่ยังอยู่ในวัยเยาว์ แต่ในบางยุคบางสมัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยน ผ่านทางความคิดของสังคมหรือในช่วงเวลาที่ มีความพยายามในการเสนอแนวคิดใหม่ขึ้น ค้านแย้งและบ่อนเซาะวาทกรรมกระแสหลัก วรรณกรรมเยาวชนมักถูกใช้เป็นพื้นที่ใน

การสัประยุทธ์แย่งชิงความชอบธรรมระหว่าง แนวคิดอันหลายหลากในสังคม ณ ขณะนั้น วรรณกรรมเยาวชนภาษาเยอรมันเรื่อง *อิลเซอ ยันดา วัย 14 ปี* หรือ *อิลเซอหนีออกจาก บ้าน* (Ilse Janda, 14, oder Die Ilse ist weg) เป็นหนึ่งในวรรณกรรมเยาวชนที่สะท้อนให้เห็น สถานะดังกล่าวข้างต้นได้อย่างชัดเจน งานชิ้นนี้ ประพันธ์ขึ้นในปี ค.ศ. 1974 โดย Christine Nöstlinge นักเขียนสตรีชาวออสเตรีย เนื้อหา และแก่นเรื่องมีความแตกต่างจากงานวรรณกรรม

เยาวชนภาษาเยอรมันในยุคก่อนหน้านั้นอย่างชัดเจน หากมองย้อนกลับไปในช่วงทศวรรษ 1950 จะพบว่าวรรณกรรมเยาวชนเยอรมันมีรูปแบบที่เรียบง่าย นำเสนอภาพของสังคมที่สงบสุข ปลอดภัยและปราศจากปัญหาสะท้อนให้เห็นแนวคิดในการเลี้ยงดูเด็กที่ต้องการปกป้องเด็กให้อยู่ในโลกสีขาว เพื่อให้เด็กปลอดภัยจากความทุกข์และไม่จำเป็นต้องร่วมรับรู้ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคม นอกจากนี้จุดประสงค์เพื่อความบันเทิงแล้ว วรรณกรรมเยาวชนยังเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ใช้ในการอบรมสั่งสอนและหล่อหลอมเด็กให้มีความประพฤติดีตามค่านิยมในขณะนั้น เช่น การมีระเบียบวินัย การเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ ความเมตตา กรุณา การมองโลกในแง่ดี เป็นต้น (ศิริพร ศรีวรกานต์, 2551, หน้า 16-24) จุดเปลี่ยนสำคัญในเส้นทางพัฒนาการวรรณกรรมเยาวชนภาษาเยอรมันเกิดขึ้นหลังทศวรรษ 1950 และ Christine Nöstlinge คือ นักเขียนคนหนึ่งที่เคยอยู่แถวหน้าบนเส้นทางแห่งการพัฒนาเปลี่ยนแปลงนั้น เธอได้ชื่อว่าเป็น *Vertreterin der antiautoritären Strömung* (Réka, 2009, p. 30) กล่าวคือ เป็นตัวแทนของนักเขียนออสเตรียที่มีแนวคิดในเรื่องการต่อต้านอำนาจ ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญ

ของวรรณกรรมเยาวชนภาษาเยอรมันในช่วงทศวรรษ 1970

แนวคิดเรื่องการต่อต้านอำนาจเป็นแนวคิดที่ได้รับอิทธิพลมาจากการปฏิวัตินักศึกษาในประเทศเยอรมนีตะวันตกในช่วงทศวรรษ 1960 ซึ่งมีจุดเริ่มต้นมาจากความไม่พอใจต่อการเมืองการปกครอง ในขั้นต้นเป็นการเรียกร้องเสรีภาพและความเสมอภาค แล้วจึงพัฒนาไปสู่การเรียกร้องที่เป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น อันได้แก่ การปฏิรูประบบและโครงสร้างของสถาบันต่างๆ รวมไปถึงสถาบันการศึกษาและสถาบันครอบครัวด้วย การปฏิรูปดังกล่าวมีอิทธิพลต่อพัฒนาการด้านวรรณกรรมเยาวชนภาษาเยอรมันอย่างชัดเจน (Anchalee Topeongpong, 2005, pp. 73-74) โลกของเด็กในงานวรรณกรรมเยาวชนไม่ใช่โลกสีขาวที่เต็มไปด้วยความสุขและความปลอดภัยอีกต่อไป

อิลเซอหนีออกจากบ้าน เป็นเรื่องราวของเด็กในโลกแห่งความจริงอันเป็นสีเทาซึ่งมีทั้งด้านมืดและด้านสว่าง ผู้อ่านรับรู้เรื่องราวทุกอย่างที่เกิดขึ้นจากการเล่าเรื่องย้อนหลังผ่านสายตาของตัวละครที่เป็นเด็กหญิงอายุ 12 ปีชื่อเอริกา เอริกาเป็นน้องสาวของอิลเซอ

พ่อแม่ของทั้งสองหย่าร้างกันเมื่ออิลเซออายุ 7 ปี ส่วนเอริกาอายุเพียง 5 ปี หลังการหย่าร้าง เด็กทั้งสองต้องย้ายไปอยู่กับปู่และย่า พ่ออาศัยอยู่ในบ้านหลังเดิม แต่งงานใหม่และมีลูกกับภรรยาใหม่อีกสองคนและไม่ได้ใส่ใจต่ออิลเซอและเอริกามากเท่าที่ควร หลังจากที่อิลเซอและเอริกาอาศัยอยู่กับปู่และย่าได้สองปี แม่ก็แต่งงานใหม่และไปรับลูกสาวทั้งสองกลับมาอยู่ด้วย แม่มีลูกกับสามีใหม่อีกสองคน อิลเซอไม่ยอมรับใครที่ผู้เป็นสามีใหม่ของแม่ และบ่อยครั้งที่มีความขัดแย้งกับแม่อย่างรุนแรง อิลเซอมีพฤติกรรมที่เป็นปัญหา พุดปด และหนีโรงเรียน ในวัยเพียง 14 ปี อิลเซอหนีออกจากบ้านไปกับชายหนุ่มที่สูงวัยกว่าเธอ เอริกพยายามตามหาพี่สาวจนได้เบาะแสสำคัญที่ทำให้รู้ว่าอิลเซออยู่ที่ใด เนื่องจากอิลเซอยังเป็นผู้เยาว์ แม่และพ่อเลี้ยงจึงสามารถตามไปบังคับเอาตัวอิลเซอกลับมาบ้านได้ในที่สุด อย่างไรก็ตาม ไม่อาจกล่าวได้ว่าเรื่องราวทั้งหมดจบลงด้วยดีตามขนบวรรณกรรมเยาวชนทั่วไปที่ทุกคนล้วนมีความสุขในตอนจบ เนื่องด้วยตัวบทหักมุมทั้งท้ายแบบที่ทำให้ผู้อ่านซึ่งกำลังจะถอนหายใจอย่างโล่งอกต้องถูกคิดขึ้นว่า ชีวิตครอบครัวที่กลับมาสู่สภาวะ

ปกติอีกครั้งนั้นเป็นเพียงภาพลวง การบังคับเอาตัวอิลเซอกลับมาบ้านได้นั้น ไม่ได้เป็นการแก้ปัญหาที่แท้จริง หากเป็นเพียงการชะลอเวลาของระบิดเวลาที่กำลังทำงานอยู่เท่านั้น เพราะอิลเซอได้กล่าวทิ้งท้ายไว้ในบทจบว่า หากสบโอกาสเหมาะเมื่อใด เธอจะหนีไปจากบ้านอีกให้ได้

วาทกรรมและงานวรรณกรรม

แนวคิดเรื่องวาทกรรมเป็นแนวคิดที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างภาษา ความรู้ และอำนาจ ผู้นำเสนอแนวคิดดังกล่าวคือ Michel Foucault นักทฤษฎีสังคมชาวฝรั่งเศส ผู้มีชื่อเสียงที่สุดผู้หนึ่งในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 ซึ่งธงชัย วินิจจะกูล (2534, หน้า 23) ได้อธิบายความหมายของคำว่า วาทกรรมตามความคิดของ Foucault ไว้ดังนี้

วาทกรรมเป็นมากกว่าภาษาหรือคำพูด เพราะวาทกรรมเป็นการกระทำ (act) หรือเป็นภาษาในภาคปฏิบัติการ (language in action) โดยมีภาคปฏิบัติการของวาทกรรม (discursive practices) ซึ่งมีความสามารถในการกำหนดคุณค่า มีอิทธิพลในการกำหนดตรรก ความปกติและ

ความไม่ปกติ การแยกแยะความดีและความไม่ดี ถูกและผิด ฯลฯ วาทกรรมสร้างกฎเกณฑ์ขึ้นและบังคับใช้กับสิ่งต่าง ๆ โดยอาศัยอำนาจที่อยู่ในรูปแบบของความรู้

ในหนังสือชื่อ *Discipline and Punish: The Birth of the Prison* Foucault (1975, p. 224) กล่าวว่า “the formation of knowledge and the increase of power regularly reinforce one another in a circular process.” ตามแนวคิดของ Foucault นั้นการสถาปนาความรู้ใด ๆ จะเกิดขึ้นไม่ได้ หากปราศจากภาษาซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญทั้งในการประกอบสร้างและการเผยแพร่องค์ความรู้นั้น ในทางกลับกันการกล่าวถ้อยคำได้ออกมาแล้วจะเป็นที่ยอมรับหรือไม่ขึ้นอยู่กับการถ้อยคำดังกล่าวมีองค์ความรู้ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันอยู่ในพื้นที่นั้นหรือในช่วงเวลานั้นรองรับอยู่หรือไม่ และท้ายที่สุดถ้อยคำหรือภาษาที่มีองค์ความรู้รองรับย่อมมีอำนาจซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องไม่สามารถปฏิเสธได้ ภาษาจึงไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือในการสื่อสารแต่ภาษาเป็นปฏิบัติการทางอำนาจอย่างหนึ่งในภาพรวมจะเห็นได้ว่า ภาษา อำนาจและองค์ความรู้มีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างแนบแน่น

ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เป็นห่วงโซ่ที่ร้อยต่อกันเป็นวงกลมและส่งผลต่อกันจนมีอำนาจได้ว่าสิ่งใดเป็นจุดเริ่มต้นหรือจุดจบ

ขอยกตัวอย่างที่อาจจะทำให้เห็นภาพชัดเจนเป็นรูปธรรมมากขึ้น อาทิ คำกล่าวว่า “การทำร้ายพ่อแม่เป็นสิ่งที่พึงกระทำได้หากจำเป็น” ย่อมเป็นคำกล่าวที่ไม่สามารถเป็นที่ยอมรับได้ในสังคมที่ให้คุณค่าอย่างสูงกับความกตัญญูกตเวทิตาต่อบุพการีอย่างสังคมพุทธซึ่งมีความเชื่อว่าเพียงการให้กำเนิดแต่อย่างเดียวก็นับเป็นบุญคุณอันใหญ่หลวงแล้ว โดยยังมีต้องกล่าวถึงการเลี้ยงดูจนเติบโตรด ดังนั้นการทำร้ายพ่อแม่เป็นบาปหนักจึงเป็น “ความจริง” ที่มีองค์ความรู้ทางพุทธศาสนากำกับรับรองอยู่ คำพูดที่ว่า “พ่อแม่เป็นผู้มีบุญคุณ” และ “การทำร้ายพ่อแม่เป็นบาปหนัก” นั้นไม่เป็นเพียงถ้อยคำธรรมดาที่ใช้ในการสื่อสารเท่านั้น แต่ถ้อยคำเหล่านี้ยังเป็นปฏิบัติการทางอำนาจที่ควบคุมความคิดและการกระทำของผู้คนในสังคมนั้น ๆ อีกด้วย แน่นอนว่าในสังคมหนึ่งนั้น ย่อมมีวาทกรรมที่หลากหลายซึ่งสอดคล้องหรือขัดแย้งกันปะปนกันอยู่มากมาย วาทกรรมเหล่านี้ปะทะต่อผู้กันอยู่ตลอดเวลาและไม่ว่าผู้กล่าวจะรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม

ความคิด พฤติกรรม วิถีชีวิตของผู้คนย่อมตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของวาทกรรมต่าง ๆ ที่วนเวียนอยู่รอบตัวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

กลไกหนึ่งที่ทำให้วาทกรรมได้รับการสืบทอดและดำรงอยู่ต่อไปได้คือ สื่อที่เผยแพร่หรือผลิตซ้ำวาทกรรมนั้น ๆ ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น สื่อวิทยุโทรทัศน์ สื่อออนไลน์ สื่อสิ่งพิมพ์ เป็นต้น ในบรรดาสื่อต่าง ๆ ที่กล่าวมานั้น งานวรรณกรรมจัดเป็นพื้นที่หนึ่ง ที่ขับเคลื่อนและกำจูนการดำรงอยู่ของวาทกรรมอย่างแนบเนียนมาโดยตลอดโดยอาศัยสถานภาพของงานวรรณกรรมที่ถูกยกไว้สูงส่งมาแต่เดิม ในฐานะงานศิลปะที่ทรงไว้ด้วยสุนทรียภาพ และภูมิปัญญา (จินดา ศรีรัตนสมบูรณ์, 2553, หน้า 39-40) มุมมองที่มีต่อวรรณกรรมย่อมมีผลต่อแนวทางการวิเคราะห์วรรณกรรม การมองวรรณกรรมว่าเป็นสิ่งสูงส่ง โดยเฉพาะหากเป็นงานซึ่งเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่าเป็นงานคุณภาพ ย่อมทำให้ผู้อ่านมีแนวโน้มที่จะ “เชื่อฟัง” สารที่ถ่ายทอดมาจากตัวงานอย่างว่าง่ายและขาดความกล้าในการที่จะคิดวิเคราะห์ในลักษณะสวนทางกับสารที่ได้รับมาจากการงานชิ้นนั้น ๆ

ดังนั้น การเปิดมุมมองให้เห็นว่า

วรรณกรรมเป็นเพียงอีกพื้นที่หนึ่งซึ่งถูกรอบงำโดยวาทกรรมหรือเป็นเพียงเครื่องมืออีกชิ้นหนึ่งของปฏิบัติการทางอำนาจแห่งวาทกรรม ไม่ได้แตกต่างจากเครื่องมือทางความคิดอื่น ๆ อาจทำให้ผู้อ่านมองวรรณกรรมด้วยสายตาที่แตกต่างไปจากเดิม และมองเห็นกลไกการทำงานของวรรณกรรมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวาทกรรมได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ในคำพูดไร้เดียงสาของตัวละครเด็กคนหนึ่ง ไม่มีอะไรที่ถูกกล่าวออกมาอย่างไร้เดียงสา

ฉันจะจดบันทึกเรื่องราวที่เกิดขึ้น แม้จะยังไม่รู้ว่าจะเริ่มตรงไหนหรือจะเขียนอะไร รู้แต่เพียงว่าเรื่องมันจบยังไง จุดจบของเรื่องนี้ก็คือ อิลเซอหนีออกจากบ้าน อิลเซอเป็นพี่สาวของฉัน อิลเซอหนีไปแล้วและไม่กลับมาอีก แต่ถ้ากลับมา เธอจะต้องไปอยู่โรงเรียน คัดสันดาน พวกเขาบอกอย่างนั้น เพราะพวกเขาจับผิดชอบเด็กแบบนี้ไม่ไหวแล้ว (...) ฉันไม่อยากให้อิลเซอกลับมา อิลเซอจะได้ไม่ต้องไปอยู่โรงเรียนคัดสันดาน ฉันจะไม่บอกอะไรให้พวกนั้นรู้สักอย่าง' (Nöstlinger, 2004, p. 5)

วรรณกรรมเยาวชนเรื่อง *อิลเซอหนีออกจากบ้าน* เปิดเรื่องด้วยคำพูดชื่อ ๆ ของ เอริกา ตัวละครเด็กหญิงอายุเพียง 12 ปี ซึ่งเป็นผู้ถ่ายทอดเรื่องราวทั้งหมดผ่านสายตาของเธอในรูปแบบของการจดบันทึก คำพูดเริ่มเรื่องเพียงไม่กี่ประโยคของเริกาทำหน้าที่เปิดตัวละคร อิลเซอ ผู้เป็นพี่สาวของเธอ พร้อมกับการบอกกล่าวให้ผู้อ่านรับทราบในทันทีว่า อิลเซอ นั้นไม่ได้เป็นเด็ก *ธรรมดา* หากแต่เป็นเด็กประเภทที่ผู้ใหญ่เอ่ยปากว่าควรต้องส่งเข้าโรงเรียนดัดสันดาน ส่วนตัวละครเริกานั้น แม้ว่าข้อความข้างต้นยังไม่ได้แสดงตัวตนของเธอเท่าใดนัก แต่เมื่ออ่านต่อไปอีกไม่กี่หน้า ผู้อ่านจะสังเกตได้ว่า เธอเป็นเด็กหัวอ่อน ไม่มีปากเสียง เชื่อฟังผู้ใหญ่ ตรงข้ามกับอิลเซอพี่สาวของเธอ เป็นความแตกต่างที่แบ่งให้เห็นชัดเจนว่าเด็กทั้งสองเป็นเด็กคนละประเภท กล่าวคือ *เด็กดี* (ตามขนบ) กับ *เด็กมีปัญหา* แต่การแบ่งพวกแบ่งกลุ่มไม่ได้จบลงเพียงเท่านั้น หากพิจารณาต่อไปอีกจะพบว่าการที่เด็กดีคนหนึ่งไม่ยอมร่วมมือกับผู้ใหญ่ในการตามหาพี่สาวผู้เป็นที่รักของเธอกลับมาบ้านเพราะต้องการปกป้องพี่สาวนั้นย่อมกลับกลายเป็นว่าทั้งเด็กดีและเด็กมีปัญหาอยู่

ฝ่ายเดียวกัน โดยมีฝ่ายตรงกันข้ามเป็นบรรดาผู้ใหญ่ที่มีความเห็นว่าควรต้องส่งอิลเซอเข้าโรงเรียนดัดสันดานนั่นเอง ยิ่งไปกว่านั้นการใช้เทคนิควิธีการเล่าเรื่องผ่านสายตาของเด็กในรูปแบบของการเล่าโดยใช้สรรพนามบุรุษที่หนึ่ง (first person narrative) ยังเป็นรูปแบบการเล่าเรื่องที่มีศักยภาพในการโน้มน้าวให้ผู้อ่านเชื่อว่าถ้อยคำทั้งหมดที่ถ่ายทอดสู่ผู้อ่านนั้นเป็นความคิดความเห็นของเด็กคนหนึ่งจริง ๆ เป็นการสร้างความสงสัยสนใจให้เกิดขึ้นกับผู้อ่านซึ่งโดยทั่วไปย่อมมีแนวโน้มตามธรรมชาติที่จะให้ความเมตตาแก่ผู้เป็นเด็ก จึงอาจสามารถดึงผู้อ่านเป็นพวกได้ในระดับหนึ่งเพียงเท่านี้ก็พอจะมองเห็นความแยบยลของตัวบทที่เตรียมโน้มน้าวผู้อ่านตั้งแต่ต้นเรื่อง คำพูดของตัวละครเด็กคนหนึ่งซึ่งฟังดูไร้เดียงสา นั้น แท้จริงแล้วเป็นสิ่งที่ได้รับการจัดวางมาแล้วอย่างดีและมีอำนาจที่สามารถกระทำต่อผู้อ่าน มิได้เรียบง่ายไร้แรงกระทำอย่างที่มองเห็นอย่างผิวเผิน

ตามรอยตัวบท: การปะทะ การเปิดโปง และการเปลี่ยนมุมมอง

โครงเรื่องของวรรณกรรมเยาวชนเรื่องนี้ไม่มีอะไรแปลกใหม่ เรื่องของเด็กบ้านแตกที่มีปัญหาขัดแย้งกับผู้ปกครองและหนีออกจากบ้าน เป็นโครงเรื่องซึ่งเป็นที่คุ้นเคยจนแทบจะเรียกได้ว่าซ้ำซาก แต่สิ่งที่น่าสนใจคือ ความพยายามของผู้เขียนที่จะใช้พื้นที่วรรณกรรมเป็นเสมือนสังเวียนต่อสู้ของวาทกรรมการอบรมเลี้ยงดูเด็กซึ่งดำรงอยู่ในสังคม ณ ขณะนั้น โดยจัดให้วาทกรรมทั้งกระแสหลักและกระแสรองมาปะทะและต่อสู้กันต่อหน้าผู้อ่านด้วยอาวุธทุกอย่างที่แต่ละฝ่ายมีอยู่ และดูราวกับจะไม่ให้มีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเพลี่ยงพล้ำ ตัวละครต่าง ๆ ทำหน้าที่เป็นตัวแทนหรือกระบอกเสียงของแต่ละวาทกรรม ทุกวาทกรรมที่ตัวละครนำมากล่าวอ้างล้วนมีเหตุผลชวนให้ผู้อ่านเชื่อถือ แต่เมื่อเริ่มจะคล้อยตาม ก็จะสะดุดและถูกดึงกลับมาโดยอีกวาทกรรมหนึ่งที่ย้อนแย้งแต่ฟังดูมีเหตุผลไม่น้อยกว่ากัน

1. การปะทะ: รักวัวให้ผูก รักลูกให้ตี หรือ การกดขี่ในนามของความรัก

แม่ของอิลเซอและแม่ของควร์ท (ซึ่งเอริกาเรียกกลับหลังว่า คุณข้าราชการผู้ใหญ่) เป็นตัวแทนของวาทกรรม “รักวัวให้ผูก รักลูกให้ตี” แม่ของอิลเซอเชื่อว่า สิ่งที่ถูกต้องคือ พ่อแม่จะต้องสามารถบังคับควบคุมความเป็นไปในชีวิตของลูกให้ได้ เธอจึงเข้มงวดตรวจสอบและบ่อยครั้งถึงขั้นลงมือใช้กำลังทำร้ายร่างกายของลูกเมื่อลูกไม่อยู่ในโอวาท แม้กระนั้นก็ตาม เธอยังถูกแม่สามีใหม่ของเธอวิจารณ์ว่ายังเข้มงวดกับลูกไม่พอ

คุณข้าราชการผู้ใหญ่ พูดว่า ในความเห็นของเธอ เรื่องเลวร้ายทั้งหลายที่อิลเซอก่อขึ้นนั้น ทั้งหมดเกิดจากสาเหตุประการเดียวคือ อิลเซอมีชีวิตที่สบายเกินไปมาก สบายเกินไปมาตลอด แล้วเธอก็จาระไนว่ามีอะไรบ้างที่แม่ไม่ได้อบรมสั่งสอนอิลเซอ ไม่ว่าจะเป็นกฎเกณฑ์ที่เป็นบรรทัดฐานต่าง ๆ การรู้จักเชื่อฟังทำตามคำสั่ง ความอ่อนน้อมสง่างาย ความอ่อนน้อมถ่อมตัว การตรงต่อเวลา และศีลธรรมในจิตใจ (Nöstlinger, 2004, p. 153)

ทั้งหมดที่แม่ของควร์ทกล่าวมาคือ
กรอบความประพฤติดของเด็กดีที่สังคมยุคหนึ่ง
ได้วางไว้ หากเด็กคนใดประพฤตินอกกรอบ
ที่วางไว้ ผู้ใหญ่ควรมีสติพิพากษาลงโทษ
สถานหนักหรือเบาตามแต่กรณีไป แม่ของอิลเซอ
และแม่ของควร์ท เชื่อว่าเด็กจะดีได้ต้องได้รับ
การอบรมเลี้ยงดูอย่างเข้มงวดและการตี
ถือเป็นส่วนหนึ่งของวิธีการอบรมสั่งสอนเด็ก
แต่วรรณกรรมเยาวชนเรื่องนี้ตีพิมพ์ในช่วง
ทศวรรษ 1970 ซึ่งเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านทาง
ความคิดที่สำคัญ การอบรมเลี้ยงดูเด็กก็เป็น
ส่วนหนึ่งของกระแสความคิดที่แตกต่างซึ่ง
กำลังหมุนวนไหลเชี่ยวเป็นเกลียวซ้อนกันอยู่
ในสังคมโดยไม่สามารถรวมตัวเป็นเนื้อเดียวกันได้
ดังนั้นในขณะที่แม่ของควร์ทมองว่าวิธีการ
เลี้ยงเด็กสมัยใหม่เป็นเรื่อง “พาล่ามเพื่อจื้อ”
ความเชื่อของเธอในเรื่อง “รักวัวให้ผูก รักลูกให้ตี”
อันยังรากลึกฝังลึกมานานกำลังถูกโต้กลับและ
ถูกวิพากษ์จากหลายฝ่ายอย่างรุนแรง แม้แต่ควร์ท
พ่อเลี้ยงของอิลเซอก็ไม่สามารถยอมรับ
ความคิดของผู้เป็นแม่และผู้เป็นภรรยาได้
ดังเห็นได้จากคำโต้แย้งของบุคคลทั้งสาม

“ลูกรัก” หล่อนพูดกับควร์ท
“ลูกนี้ดูท่าจะเชื่อเรื่องวิธีเลี้ยงเด็ก
แบบสมัยใหม่ที่พาล่ามเพื่อจื้อกันอยู่
ทุกวันนี้มากไปหน่อยละมัง” “อะไรที่
แม่ไม่เข้าใจ ก็เป็นเรื่องพาล่ามเพื่อจื้อ
สมัยใหม่ไปหมด” ควร์ทโต้เสียงดัง “ใช่
ผมไม่มีความรู้ ไม่เข้าใจเรื่องเลี้ยงดูเด็ก
แต่ผมก็ไม่เข้าใจเหมือนกันว่าทำไมเรา
ต้องทรมานลูก ๆ อยู่ตลอดเวลา ทำไม
เราต้องคอยทำให้เขาไม่มีความสุขด้วย
ผมไม่เข้าใจ แล้วก็ไม่มีวันยอมเข้าใจ
ด้วย” (...) ควร์ทประท้วงว่าแม่ (แม่ของ
อิลเซอ - ผู้แปล) ไม่มีสิทธิ์จะพูดอย่างนี้
ตัวเขาเองใจเย็นแล้วก็อดทนกว่าแม่เยอะ
“ใช่ อดทนกับลูกของคุณเอง กับพวกเขา
นะใช่ แต่ไม่ใช่กับลูกของฉัน” แม่ร้อง
“ลูกของคุณ ลูกของผม ลูกของคุณ
ลูกของผม” ควร์ทแผดเสียง “นี่มันจะ
กลายเป็นบ้ากันหมดแล้ว มันมีที่ไหนเล่า
ลูกคุณ ลูกผมนะ คุณไม่ใช่เจ้าของชีวิตลูก
แล้วผมก็ไม่ใช่เจ้าของชีวิตลูกเหมือนกัน”
(Nöstlinger, 2004, pp. 122-123)

เห็นได้ชัดว่า ควร์ท พ่อเลี้ยงของอิลเซอ เป็นกระบอกเสียงของแนวคิดเรื่องการต่อต้านอำนาจ เขากล่าวใส่หน้าแม่ของตัวเองพร้อม ๆ กับกล่าวใส่หน้าผู้อ่านว่า การเลี้ยงดูลูกอย่างเข้มงวดกดขี่เป็นการทรมาณลูกโดยไม่จำเป็น ควร์ทยังก้าวข้ามไปไกลกว่านั้นด้วยการเสนอความเห็นว่าคุณหรือเด็กนั้นเป็นอิสรชน แม้แต่พ่อแม่ผู้ให้กำเนิดก็ไม่อาจถือสิทธิ์คิดว่าลูกเป็นสมบัติของตน และรวมไปถึงว่าพ่อแม่ไม่ควรจะมีสิทธิในการจัดการทรัพย์สินเงินทองของลูกด้วย เมื่อควร์ทรู้ว่าอิลเซอมีเงินเก็บจำนวนค่อนข้างมากซึ่งเป็นเงินที่ได้มาจากญาติผู้ใหญ่ในโอกาสต่าง ๆ ควร์ทถึงกับถามภรรยาด้วยความประหลาดใจว่า

“แล้วทำไม” ควร์ทยังงุนงงไม่หาย
“แล้วทำไมตอนที่อิลเซออยากซื้อ
เสื้อหนาวขนปุย อยากได้เครื่องเล่น-
แผ่นเสียง อยากได้รองเท้าสกีสีฟ้า
อิลเซอถึงซื้อไม่ได้ล่ะ” “ก็มันไม่ใช่ของ
จำเป็น” แม่กระซอกเสียง “แต่มันเป็น
เงินของเขานะคุณ” ควร์ทพูด (Nöstlinger,
2004, p. 51)

ความงุนงงของควร์ทและคำพูดเรียบ ๆ ว่า
“แต่มันเป็นเงินของเขา” เป็นการเปิดอีกมุมมอง

หนึ่งซึ่งตั้งคำถามกับสิทธิของพ่อแม่อันเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าถูกต้องและชอบธรรมในเรื่องการควบคุมดูแลการใช้จ่ายเงินของลูกให้เป็นไปตามที่พ่อแม่เห็นสมควร ความเห็นของควร์ทสนับสนุนแนวคิดเรื่องความเป็นอิสรชนของเด็ก ขณะเดียวกันก็สั่นคลอนอำนาจของพ่อแม่ที่มีต่อลูก เพราะอิสรภาพทางการเงินย่อมเป็นปฏิภาคผกผันกับการพึ่งพาหรือการอยู่ได้บังคับของพ่อแม่อย่างแน่นอน

นอกจากการโต้แย้งระหว่างตัวละครต่างเพศต่างวัยข้างต้นแล้ว ตัวบทยังจัดให้มีการปะทะกันระหว่างตัวละครเพศเดียวกันและอยู่ในวัยใกล้เคียงกันคือ ย่าของอิลเซอและแม่ของควร์ท

คุณข้าราชการผู้ใหญ่พูดกับย่า
“ท่าทางคุณจะไม่เห็นด้วยกับฉันนะ หรือ
คุณมองเคสนี้ยังงัยล่ะ” (...) ย่าตะโกน
“นี่ไม่ใช่เคส นี่เป็นอิลเซอที่เป็นหลาน
ของฉัน และฉันมองว่า ที่ผ่านม่อิลเซอ
ไม่ได้มีชีวิตที่สบายเกินไปเลย แย่เกินไป
เสียด้วยซ้ำ (...)” “ขอโทษที ขอถาม
หน่อยเถอะว่า” คุณข้าราชการผู้ใหญ่
ถามอย่างวางท่า “หนูอิลเซอคนดีนี่นะ
ขาดแคลนอะไร ไม่ได้รับอะไรบ้าง

นอกจากไม่ได้โดนเขียนเสียข้างเท่านั้นแหละ” ย่าหน้าแดงก่ำ (...) “คุณพุดราวกับว่าคุณไม่เคยเป็นแม่คนมาก่อน (...) การที่เด็กมีแม่หาข้าวกลางวันให้กินทุกวันยังไม่ได้หมายความว่าเด็กคนนั้นมีแม่ดูแล” (...) “ที่แรกก็แต่งงานกันแล้วก็มีลูกเพราะแต่งงานแล้วก็ต้องมีลูกทีนี้พอมีปัญหา ก็ทนกันไม่ได้ ก็หย่ากันไป ไม่เคยถามลูกสักคำว่าอยากให้เป็นอย่างนั้นไหม เสร็จแล้วก็ให้มาอยู่กับย่าอยู่ได้สองปี จู่ ๆ วันหนึ่งก็มาบอกว่าแม่จะแต่งงานใหม่ละนะ แล้วก็จะเอาลูกไปจากย่า ก็ไม่เคยได้ถามอีกแหละว่าลูกมันอยากไปหรือเปล่า อยู่ดี ๆ ก็ได้พ่อกใหม่คนหนึ่ง ลูกอยากได้ไหม พ่อใหม่นะ ไม่ห rokok ไม่เคยถามสักคำลูกมีหน้าที่สงบปากสงบคำแล้วก็ป็นเด็กดี แค่นี้แหละ จบ (...) แล้วเด็กสองคนนี้ก็ป็นเด็กดี ป็นเด็กดีมาโดยตลอดแต่พวกเขาต้องทนอะไรบ้าง ต้องปรับตัวยังงัยบ้าง รู้สึกนึกคิดอะไรอยู่ ไม่เคยมีใครถาม และแน่ละ ในเมื่อไม่ถามก็ไม่มีใครรู้ ว่าเกิดอะไรขึ้นบ้าง” (Nöstlinger, 2004, pp. 154-156)

บทสนทนาข้างต้นแสดงให้เห็นชัดเจนว่าความคิดของควร์ทเรื่องเด็กอยู่ในฐานะอิสรชนได้รับการเสริมแรงจากย่าด้วยแนวคิดเรื่องเด็กเป็นผู้บริสุทธิ์ เด็กมีปัญหาเพราะครอบครัวแตกแยกขาดความอบอุ่น แนวทางวิเคราะห์พฤติกรรมเด็กของย่าเต็มไปด้วยความรัก ความเข้าอกเข้าใจและมีเหตุผลข้อสรุปของย่านั้นจะเป็นคำตอบที่ลงตัว แต่น่าเสียดายที่ตัวบทมีช่องว่างซึ่งทำให้ยังมีคำถามและข้อสงสัยได้อีกมากมาย ดังที่จะกล่าวถึงในรายละเอียดต่อไป

2. การเปิดโปง: ที่ว่ารัก รักนั้น

ประการใด

ตลอดเวลาอันยาวนานที่ผ่านมาวาทกรรม “รักลูกให้ดี” ดำรงอยู่ได้เพราะมีการสร้างความชอบธรรมในการดูแลเขียนดีลูกด้วยการให้เหตุผลว่าเป็นการกระทำด้วยความรักและความปรารถนาดี ซึ่งเป็นเหตุผลที่ยอมรับกันโดยทั่วไปและเป็นความจริงที่ไม่มีใครตั้งคำถาม ตัวบทได้บ่อนเซาะวาทกรรมดังกล่าวด้วยการนำเสนอฉากที่เปิดโปงเหตุผลเบื้องลึกของแม่ที่เข้มงวดกับอิสรชน จนกระทั่งเกิดความแตกร้าวในความสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก

แม่ตั้งน้ำมูก ตั้งอยู่นาน แล้วแม่ก็พูดเสียงเบา เบาเสียงจนฉันต้องเดินไปชิดประตูห้องนั่งเล่นเพื่อจะจับความได้ “ฉันไม่ได้อยากทำให้ลูกไม่มีความสุข ไม่เลยจริง ๆ ฉันแค่อยากให้ลูกได้รับการเลี้ยงดูอย่างมีระเบียบวินัย มารยาทที่ดี ความประพฤติดี รู้ใหม่ ทำไม เพราะคุณ เพราะคุณนั่นแหละ ฉันอยากให้ทุกอย่างเป็นไปด้วยดี (...) ถ้าพวกเขายังทำตัวเง่ากวนโทสะ นิสสัยเสียเหมือนเมื่อก่อนละก็ ป่านนี้ชีวิตแต่งงานของเราพังไปตั้งแต่ครึ่งปีแรกแล้ว คุณไม่มีทางทนได้หรอก” (Nöstlinger, 2004, p.123)

เหตุผลของแม่ในการเข้มงวดกวดขันลูกฟังดูดีมาโดยตลอดจนกระทั่งถึงประโยคที่ว่า “รู้ใหม่ ทำไม เพราะคุณ เพราะคุณนั่นแหละ” ความลับในใจจึงถูกเปิดเผยจากปากของแม่เองว่า แท้ที่จริงแล้ว การเข้มงวดโกรธเกรี้ยวต่อลูกนั้นเกิดจากความกลัวว่าชีวิตคู่ของแม่กับสามีใหม่จะล้มเหลว หากลูกติดยึดของตนทำตัวให้สามีใหม่ไม่พอใจ การที่ตัวบทจัดฉากให้เอริกายืนแอบฟังข้างประตู อาจเป็นสัญลักษณ์ซึ่งตีความได้ว่า เหตุผลที่อยู่เบื้องหลังการกล่าวอ้างของพ่อแม่ในการปฏิบัติต่อลูกกว่าเป็น

ความรักนั้น แท้จริงแล้วคือความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวซึ่งเป็นความลับที่ผู้ใหญ่อาจรับรู้ในหมู่ผู้ใหญ่ด้วยกันเอง แต่ไม่ใช่สิ่งที่จะยอมปล่อยให้เด็กรับรู้ ผู้อ่าน (ที่เป็นเยาวชน) ก็ไม่ต่างจากเอริกาก็จะมีโอกาสรับรู้ความจริงอันน่าเศร้าใจนี้เพียงจากการเปิดโปงของตัวบทเท่านั้น

อันที่จริง เมื่อพิจารณาในภาพรวม ตัวบทมิได้ค้านแย้งว่าทกกรรมความรักของพ่อแม่ถึงขั้นว่า ความรักของพ่อแม่ไม่นับมีอยู่จริง ตัวบทได้แสดงให้เห็นถึงความรู้สึกลึกซึ้งของแม่ที่ทุกข์ทรมานด้วยความรักและความห่วงใยเป็นอย่างยิ่งเมื่อรู้ว่าอิลเซหนีออกจากบ้านอย่างไรก็ตาม สิ่งที่ถูกยกขึ้นมาให้เห็นเด่นชัดกว่าคือ ความรักกับการควบคุมอย่างเข้มงวดรวมไปถึงการเฝ้าติดตามนั้นไม่ใช่เรื่องเดียวกัน ทกกรรมที่เป็นฐานอำนาจให้กับพ่อแม่ว่าด้วยเรื่องการใช้อำนาจของพ่อแม่ในนามของความรัก ถูกสั่นคลอนด้วยการเปิดโปงว่า การใช้อำนาจนั้นอาจมาจากสาเหตุอื่นที่นอกเหนือจากความรักด้วยก็ได้ ดังนั้นคำสารภาพของแม่จึงเป็นการกระตุ้นให้ตั้งคำถามต่อพ่อแม่รายอื่น ๆ ที่มีพฤติกรรมทำนองเดียวกันด้วยว่า มีเหตุผลอื่นใดปิดบังอำพรางอยู่อีกหรือไม่ภายใต้คำว่าความรัก

และความหวังดีที่ใช้กล่าวอ้างกันอยู่เสมอ

3. การเปลี่ยนมุมมอง: อาจเป็นเด็กต่างหากที่ถูกอำนาจในมือ

พ่อแม่ที่เราได้ ทำไมเราจะตีพ่อแม่กลับไม่ได้ ความคิดสุดขั้วนี้เป็นระเบิดลูกใหญ่ที่ตัวบทโยนลงมาในสนามรบแห่งวาทกรรม ความคิดนี้นำเสนอผ่านมุมมองของตัวละครเด็กชายชื่อ อาลีบาบา เพื่อนของเอริก้าผู้มีส่วนช่วยเหลือในการติดตามหาตัววิลเซอ ตัวบทนำเสนอบทสนทนาที่น่าตระหนก โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับผู้ที่เป็นพ่อแม่ ดังนี้

“(…) พวกพ่อแม่ล่ะ หรือ จะบังคับควบคุมลูกได้ก็เฉพาะ หนึ่ง ลูกที่กลัวพ่อแม่ สอง ลูกที่ยอมทำตามที่พ่อแม่บอก (...) ที่จริงแล้ว พ่อแม่ไม่ได้มีอำนาจอะไรหรอก เป็นแค่เสือกระดาษ พวกเราสิ เรามีกำลังมากกว่าและมีเวลามากกว่า และที่สำคัญ เราแข็งแรงกว่า เอาเข้าจริง ผลที่พ่อแม่จะได้รับก็คือเป็นโรคประสาทหรือไม่ก็โรคกระเพาะกินเท่านั้นแหละ” “ไม่จริงหรอก” ฉันทันหัว “พ่อแม่ที่เราได้นะ กักบริเวณเราก็ได้ เอาเราไปอยู่โรงเรียนคัดค้านหรือไม่ให้

สตาจค์เราใช้ ทำอะไรเราได้อีกเยอะแยะ” นายอติบาบาทำหน้าที่ช็อคมองฉันทัน “นี่สวีทดี” เขาพูดดังกลั่น “เราไม่ได้พูดถึงยุคมีดหรือพูดถึงพวกชาตินิสต์อยู่นะ เรากำลังพูดถึงพ่อแม่แบบธรรมดาๆ นะ” เขามองฉันทันอย่างสนใจ “หรือว่าเธอเคยถูกพ่อแม่ตี หรือโดนงัดคำข่ม” แปลกเหมือนกันที่ฉันทันตอบว่า “เปล่าไม่เคย” ทั้งที่ จริง ๆ แล้วแม่ก็ตีฉันทันอยู่บ่อย ๆ (...) “นั่นไง เห็นไหมล่ะ” อาลีบาบาพูดอย่างพอใจ “ไม่มีคนปกติที่ไหนเขาตีลูกกันหรอก” (...) “มีอยู่ครั้งหนึ่งนะ” อาลีบาบาหัวเราะ “แม่เราตั้งท่าจะฟาดเรา เราเลยร้องไห้แม่ แล้วถามว่าแม่แน่ใจได้ไม่ว่าเราจะไม่ฟาดกลับ แม่เลิกคิดไปเลย” (Nöstlinger, 2004, pp. 94-95)

บทสนทนาข้างต้นมีประเด็นความคิดที่สำคัญอยู่สามประเด็น กล่าวคือ ประการแรก พ่อแม่ไม่ได้มีอำนาจจริงอย่างที่สร้างภาพเท็จจริงแล้วพ่อแม่อ่อนแอกว่าลูก ลูกต่างหากที่มีพลังกำลังเหนือกว่า ประการที่สอง พ่อแม่ที่ลงโทษลูกด้วยวิธีเขี้ยวนิดเป็นพ่อแม่ที่มีจิตใจวิปริต และท้ายสุด การนำเสนอประเด็น

ความคิดในเชิงข่มขู่จากมุมมองของผู้เป็นลูก ซึ่งมีผลกำลังเหนือกว่า นัยว่าหากพ่อแม่จะลงมือทำร้ายร่างกายลูก อาจเป็นไปได้ที่ลูกจะโต้ตอบกลับคืนด้วยวิธีเดียวกัน เพียงในบทสนทนาเดียว ด้วยทพขยามบ่อนเซาะอำนาจ ซึ่งมีรากฐานที่มั่นคงยาวนานด้วยการใช้กลยุทธ์หลายอย่างในคราวเดียวกัน กล่าวคือ

- 1) การประกอบสร้างภาพแทนของพ่อแม่เสียใหม่ ให้กลายเป็นภาพของความอ่อนแอไร้ซึ่งพลังกำลังปราศจากอำนาจที่แท้จริง
- 2) การสร้างความเป็นอื่น (otherness) ให้กับพ่อแม่ที่ใช้อำนาจกับลูก โดยการแบ่งแยกพ่อแม่ที่ใช้อำนาจออกจากกลุ่มพ่อแม่ที่ “ปกติ” และด้วยวิธีการดังนี้ วาทกรรม “เจียนดีด้วยความรักและปรารถนาดี” จึงถูกทำลายความศักดิ์สิทธิ์ให้กลายเป็นเพียงการกระทำของคนในยุคมีดของคนที่เป็นชาดิสต์และคนที่มิจิตใจผิดปกติ ประพจน์ติดลบไปจากมาตรฐานของสังคม และ 3) การสร้างรูปแบบการต่อสู้แบบใหม่ในความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพ่อแม่และลูกด้วยวิธีโต้กลับรุนแรงและมีนัยของการข่มขู่ ซึ่งเป็นการพลิกกลับบทบาทของพ่อแม่และลูกที่มีมาแต่เดิมโดยสิ้นเชิง

ในประเด็นเรื่องการสร้างความเป็นอื่นในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานวรรณกรรมเยาวชนนั้น Nodelman (as cited in Lassén-Seger, 2006, pp. 12-13) ได้นำแนวคิดของ Edward Said นักคิดผู้ได้นำเสนอแนวคิดเรื่องความเป็นอื่นไว้อย่างลึกซึ้งซึ่งมาใช้ในการวิเคราะห้และเสนอความเห็นดังนี้

Nodelman adopts Said's concept of the Other and argues that, through children's literature, adults assign otherness to children in order to be able to control the field of representation. By marginalising the child as powerless, adults define themselves as powerful, and children's literature in his view becomes a means of dominating children, and of imposing on them adult assumptions about what "a child" is or ought to be. Along with Rose, Nodelman (1992, p. 30) suggests that adults "write books for children to provide them with values and with images of themselves we approve of or feel comfortable with".

จากข้อความที่ยกมาข้างต้น Nodelman นักเขียนและศาสตราจารย์ด้านวรรณคดีแห่งมหาวิทยาลัยวินนิเพก ประเทศแคนาดา นำเสนอไว้อย่างน่าสนใจว่า ผู้ใหญ่สร้างความเป็นอื่นให้กับเด็กผ่านงานวรรณกรรมเยาวชน ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ใหญ่สามารถกำหนดควบคุมภาพแทนของเด็กให้เป็นไปตามที่ผู้ใหญ่ต้องการการสร้างภาพให้เด็กเป็นผู้อ่อนแอ นั้น ในทางตรงกันข้าม คือการสร้างภาพของผู้ใหญ่ให้เป็นผู้มีอำนาจนั่นเอง วรรณกรรมเยาวชนจึงเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการครอบงำกดทับให้เด็กอยู่ในอำนาจควบคุมของผู้ใหญ่ กำหนดกะเกณฑ์ว่าเด็กควรเป็นอย่างไร และแน่นอนว่าคุณสมบัติความเป็นเด็กที่กำหนดขึ้นนั้นย่อมต้องเป็นคุณสมบัติที่ทำให้ผู้ใหญ่รู้สึกมั่นคงสบายใจ

หากนำแนวคิดของ Nodelman ไปเทียบเคียงกับแนวทางการต่อสู้ทางวาทกรรมในวรรณกรรมเรื่อง *อิลเซอหนี* ออกจากบ้าน เราจะพบข้อสังเกตที่ชวนชวนว่า แนวทางการต่อสู้ที่ตัวบทใช้อยู่ไม่ได้เป็นอะไรที่แปลกใหม่ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการสร้างความเป็นอื่นหรือการสร้างภาพของความอ่อนแอให้กับผู้ใหญ่ ทั้งหมดคือการโต้กลับด้วยการใช้

กลยุทธ์เดียวกันในทิศทางย้อนศร หรือเรียกตามสำนวนไทยว่า หนามยอกเอาหนามบ่งนั่นเอง และไม่ว่าจะเป็นไปโดยเจตนาหรือเป็นความบังเอิญก็ตาม ล้วนเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นกระบวนการต่อสู้ที่พลัดกันรุกรับมายาวนานแม้จนกระทั่งในปัจจุบันนี้โดยที่อาจจะมีฝ่ายที่แข็งแกร่งขึ้นหรืออ่อนแรงลงบ้าง แต่ยังไม่มียฝ่ายใดเป็นผู้แพ้หรือผู้ชนะโดยเด็ดขาด

ย้อนรอยตัวบท: เจตจำนงและการประกอบสร้าง

งานวรรณกรรมเยาวชนเรื่อง *อิลเซอหนี* ออกจากบ้านนั้น ในแง่มุมหนึ่งดูคล้ายจะเป็นงานเขียนที่นำเสนอความคิดเรื่องการเลี้ยงดูอบรมเด็กที่หลากหลายผ่านตัวละครต่างชนชั้น เพศ วัยและสถานะแต่หากพิจารณาในอีกแง่มุมหนึ่ง ตัวบทที่ดูเหมือนจะปล่อยให้ตัวละครเปลี่ยนแปลงและความคิดเห็นออกมาโดยเสรีนั้น แท้จริงแล้วกลับมีการประกอบสร้าง กำหนดบทบาทหน้าที่รวมถึงลำดับความเข้มข้นรุนแรงทางความคิดของตัวละครแต่ละตัวไว้แล้วตามเจตจำนงที่ตัวบทมีอยู่แต่แรกเริ่ม จนกระทั่งสามารถแบ่งกลุ่มตัวละครซึ่งกันและกันตรงข้ามกันออกเป็นสองกลุ่มได้อย่างชัดเจน

กล่าวคือ กลุ่มตัวละครที่เห็นชอบกับสิทธิอำนาจของพ่อแม่ที่อยู่เหนือลูก ได้แก่ แม่ของอิเลเซอ แม่ของควอร์ท อาจารย์ไปถึงพ่อของอิเลเซอผู้ไม่เคยรับผิดชอบหรือตั้งใจฟังปัญหาใดของลูก นอกจากบอกลูกให้เป็นเด็กดีและเชื่อฟังแม่ และอีกกลุ่มหนึ่งคือ กลุ่มที่ปฏิเสธการอบรมเลี้ยงดูลูกหรือเด็กด้วยการใช้อำนาจซึ่งได้แก่ ควอร์ท ย่าของอิเลเซอ และอาลีบาบา

เมื่อพิจารณาต่อไปอีก จะยิ่งมองเห็นเจตจำนงของตัวบทในการนำเสนอแนวคิดใหม่ด้วยกลวิธีต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อมเพื่อหักล้างแนวคิดเก่าที่ยังรากลึกกว่าในสังคม ณ ขณะนั้น ไม่ว่าจะเป็นการประกอบสร้างตัวละคร ด้วยการกำหนดอาชีพ วัยและลักษณะนิสัยของตัวละครซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความน่าเชื่อถือของสารที่ตัวละครนั้น ๆ สื่อออกมา ไม่น่าแปลกใจที่ตัวบทจะกำหนดให้ควอร์ทมีอาชีพเป็นบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ซึ่งเป็นอาชีพที่มีภาพแทนที่ยึดโยงกับความคิดเสรี การรักความเป็นธรรม ทนต่อการเปลี่ยนแปลง ในขณะที่กำหนดให้แม่ของควอร์ทเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ซึ่งเป็นอาชีพที่มีภาพแทนของการยึดติดกับกฎระเบียบ การใช้อำนาจบังคับและไม่ยอมรับ

การเปลี่ยนแปลง หากพิจารณาด้านการประกอบสร้างบุคลิกลักษณะนิสัยของตัวละคร ตัวบทแสดงให้เห็นตลอดเรื่องว่าแม่ของอิเลเซอนั้นเป็นผู้หญิงที่ขาดวุฒิภาวะทางอารมณ์ เกรี้ยวกราด มีภูมิหลังที่เป็นปมในจิตใจเคยล้มเหลวในชีวิตแต่งงาน ขณะที่อีกด้านหนึ่งนั้น ตัวละครผู้เป็นย่า แม้จะเป็นแค่หญิงชาวบ้านธรรมดา แต่ก็มีความอบอุ่นอ่อนโยน และพร้อมจะเข้าใจ ส่วนอาลีบาบานั้น แม้จะถูกกำหนดบทบาทให้เป็นตัวละครที่นำเสนอความคิดรุนแรงสุดขีด แต่มีการปูพื้นให้เห็นบุคลิกของเด็กผู้ชายที่แข็งแรง กระตือรือร้นและพร้อมให้ความช่วยเหลือ อาจเป็นการสร้างภาพบวกเพื่อลดทอนความคิดสุดโต่งอันน่าตระหนกให้เป็นตัวแทนของเด็กที่กล้าขบถต่ออำนาจของผู้ใหญ่ที่ไม่น่ากลัวเกินไปนัก

ตัวบทมีการประกอบสร้างและนำเสนอวาทกรรมใหม่เรื่องการอบรมเลี้ยงดูเด็กอย่างรัดกุมและชวนให้คล้อยตาม แม้กระนั้นก็ยังมีความข้อนแย้งในตัวบทเองซึ่งกลายเป็นประเด็นลดทอนความน่าเชื่อถือของวาทกรรมที่ตัวบทพยายามสถาปนาขึ้น ตัวอย่างเช่น ควอร์ทผู้เป็นตัวละครที่มีบุคลิกภาพดี อารมณ์มั่นคง

มีความอดทนและความพยายามที่จะเข้ากับ ถูกเลี้ยงอย่างสูงนั้นเป็นผลผลิตของแนวทางการเลี้ยงดูอย่างเข้มงวดจากแม่ของควอร์ทหรือ คุณข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ผู้เป็นตัวแทนของ แนวทางการเลี้ยงเด็กแบบใช้อำนาจ ความย้อนแย้ง จึงปรากฏให้เห็นว่า ในขณะที่ตัวบทกำลังโจมตี วาทกรรมการเลี้ยงดูโดยใช้อำนาจว่าเป็น สิ่งผิดและเลวร้าย ตัวบทกลับสร้างตัวละคร ที่มีภาพบวกเป็นผลผลิตของการเลี้ยงดูที่ถูก กล่าวหาว่า เลวร้าย นั้น และยาผู้ที่ตัวบท กำหนดให้เป็นตัวแทนของการเลี้ยงเด็กด้วยความรักความเข้าใจซึ่งน่าจะเป็นการเลี้ยงดู เด็กที่ถูกต้อนนั้นกลับสร้างผลผลิตเป็นลูกชาย (พ่อของอิลเซอ) ผู้อ่อนแอไร้ความรับผิดชอบ ยิ่งไปกว่านั้น แม่ของอิลเซอผู้เลี้ยงดูด้วยความเข้มงวดและใช้อำนาจกลับมีลูกสาวสองคน ที่มีตัวตนแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง

ตัวบทนำเสนอว่าอิลเซอเป็นเด็กมีปัญหาเพราะขาดความรักความเข้าใจ และเพื่อ ตอบคำถามสำหรับผู้อ่านที่อาจสงสัยว่า อิลเซอ ถูกเลี้ยงดูมาควบคู่กับเอริกาในแนวทางเดียวกัน เหตุใดเอริกาจึงไม่มีปัญหาเช่นเดียวกับอิลเซอ ตัวบทจึงเตรียมคำตอบไว้ง่าย ๆ ผ่านคำพูดของ ย่าว่า “ก็เอริกาไม่เหมือนอิลเซอ คนเรามันทน

เรื่องร้าย ๆ ในชีวิตได้ไม่เท่ากัน และอิลเซอทนไม่ไหวก็เท่านั้น” (Nöstlinger, 2004, p. 154) คำตอบของย่าเป็นสิ่งที่ชวนให้คิดใคร่ครวญ ต่อไปอีกว่า หากเอริกาเป็นเด็กไม่มีปัญหาทั้งที่ถูกเลี้ยงดูมาเหมือนกับอิลเซอ เพียงเพราะ คนเราเกิดมาไม่เหมือนกัน เราย่อมสามารถ ติความย้อนรอยกลับไปได้เช่นกันว่า อิลเซอ อาจเป็นเด็กที่มีปัญหาโดยตัวเธอเอง เพราะเธอ แตกต่างจากเด็กคนอื่น ไม่ว่าจะเป็นได้รับการเลี้ยงดู ด้วยแนวทางใดก็อาจมีปัญหาอยู่แน่นอน เป็นไปได้ว่าภายใต้บุคลิกภาพที่ดื้อดิ่ง หัวแข็ง และก้าวร้าว อิลเซอเป็นเด็กสาวที่มีจิตใจ อ่อนแอ ในขณะที่เอริกาผู้มีบุคลิกที่ดูคล้ายจะเป็น เด็กขี้กลัวและขอมจำนนนั้น แท้จริงแล้ว กลับเป็นผู้ที่มีจิตใจที่เข้มแข็งกว่าและปรับตัว ต่อการเปลี่ยนแปลงได้ดีกว่า

จิตใจที่อ่อนแอของอิลเซอทำให้เธอ ไม่อาจยอมรับความเปลี่ยนแปลงในชีวิต อันเกิดขึ้นเนื่องจากการหย่าร้างของพ่อแม่ได้ เห็นได้ชัดเจนตั้งแต่ครั้งที่แม่ยังไม่ได้แต่งงานใหม่ และอิลเซอยังอาศัยอยู่กับย่า ผู้ดูแลเด็กที่ย่าพัก อาศัยอยู่ถึงกับเอ่ยปากว่า “ถ้าอิลเซอไม่ทำหน้า เหมือนโกรธแค้นใครอยู่ตลอดเวลาอย่างนี้ รู้จักยิ้มสักหน่อย ก็คงจะเป็นเด็กที่สวยน่ารัก

คนหนึ่งทีเดียว” (Nöstlinger, 2004, p. 13) แม้แต่การเลี้ยงดูด้วยความรักความเข้าใจของย่า ก็ยังไม่เพียงพอที่จะเยียวยาความขมขื่นในจิตใจของเธอได้ อิลเซอปฏิสระแม่ผู้รักเธอ โดยไม่มีเงื่อนไขอย่างย่า เมื่อย้ายมาอยู่กับแม่แล้ว เธอไม่ยอมไปหาย่าโดยให้เหตุผลว่าบ้านของ ย่าเหม็นกลิ่นกระหล่ำดองและมันฝรั่งทอด นอกจากเรื่องความเข้มแข็งและความอ่อนแอทางจิตใจแล้ว ยังมีความแตกต่างที่สำคัญที่สุด ระหว่างเอริกาและอิลเซคือ เอริกานั้นเป็นผู้ที่ รู้จักรักโดยไม่มีเงื่อนไข เอริการักย่า ไม่เคย รังเกียจความเป็นชาวบ้านของย่า รักแม่แม้ว่า แม่จะตีเธอบ่อย ๆ รักน้องสองคนที่เป็นลูกของ แม่กับพ่อเลี้ยง และรักอิลเซอไม่ว่าอิลเซจะเป็นอย่างไร ในขณะที่อิลเซหมกมุ่นอยู่แต่กับ ปัญหาและความขมขื่นของตัวเองจนลืมที่จะ รักคนรอบข้างที่รักเธอ อิลเซยึดตัวเองเป็น ศูนย์กลางหรือกล่าวง่าย ๆ ว่าเห็นแก่ตัวเป็นไปได้ หรือไม่ว่าเพราะรู้จักรักคนอื่น เอริกาจึงเข้มแข็ง และเพราะไม่รู้จักรักคนอื่น อิลเซจึงอ่อนแอ เพราะรู้จักรักคนอื่น เอริกาจึงเป็นเด็กที่ไม่มี ปัญหา และเพราะไม่รู้จักรักคนอื่น อิลเซ จึงเป็นเด็กมีปัญหา ดังนั้น ขณะที่ตัวบทกำลัง โจมตีวาทกรรมการใช้อำนาจของผู้ใหญ่อยู่นั้น

จะโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม ตัวบทกำลังแสดง อีกด้านหนึ่งของเหรียญให้เห็นด้วยว่า เด็กจะดี หรือไม่นั้น อาจจะไม่ได้ขึ้นอยู่กับ การเลี้ยงดู เพียงอย่างเดียว หากแต่ขึ้นอยู่กับธรรมชาติ หรือตัวตนของเด็กผู้นั้นเองด้วย ดังนั้น ความ พยายามของตัวบทที่จะตีตรา (stigmatize) แนวทางการเลี้ยงเด็กแบบเข้มงวดควบคุม บังคับว่าเป็นสิ่งเลวร้ายและเป็นต้นเหตุของ ปัญหาทั้งหลายจึงขาดความชอบธรรมไป ไม่มากก็น้อยด้วยการใช้เหตุผลที่ขัดแย้งกันเอง

เมื่อมาถึงจุดนี้ หากจะลองเชื่อตามที่ย่า บอกว่า เด็กแต่ละคนเกิดมาไม่เหมือนกัน นั้นย่อม หมายความว่า ไม่มีแนวทางการเลี้ยงเด็กแบบใด ที่ถูกต้องดีงามเหมาะสมกับเด็กทุกคน ดังนั้น การผสมผสานแนวทางการอบรมเลี้ยงดู แบบต่าง ๆ ตามลักษณะและบริบทเฉพาะของ เด็กแต่ละคนอย่างยืดหยุ่นอาจจะเป็นอีก ทางเลือกหนึ่งท่ามกลางแนวทางการอบรม เลี้ยงดูเด็กที่สุดขั้วไปคนละด้าน สิ่งที่สำคัญอีก ประการหนึ่งคือ การที่ต้องตระหนักว่า อำนาจนั้นมี ธรรมชาติที่ชวนให้ลุ่มหลงและสามารถถูก นำไปใช้ในทางที่ผิดได้ตลอดเวลา หากมีการสร้าง วาทกรรมต่าง ๆ ขึ้นเพื่อลบล้างอำนาจของ ผู้ใหญ่ด้วยการถ่ายโอนอำนาจไปให้เด็ก

ท้ายสุด ผลที่เกิดขึ้นคงจะไม่แตกต่างกัน เพราะเด็กสามารถลุ่มหลงอำนาจและใช้อำนาจในทางที่ผิดได้ไม่แตกต่างจากผู้ใหญ่แม้แต่น้อย

บทสรุป

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น หากผู้อ่านไม่เกรงสถานภาพอันสูงส่งของงานวรรณกรรมและมองวรรณกรรมในฐานะเครื่องมือหรือพื้นที่สำหรับปฏิบัติการทางอำนาจของวาทกรรม สายตาที่มองงานวรรณกรรมจะเปลี่ยนไป ผู้อ่านไม่เพียงจะได้เห็นสิ่งที่ตัวบทต้องการแสดงให้ปรากฏเท่านั้น แต่ยังจะได้เห็นสิ่งที่ตัวบทไม่ได้ตั้งใจจะให้เห็นด้วย โดยนัยดังกล่าว วรรณกรรมเขาวชนภาษาเยอรมันเรื่อง *ฮิลเซอหนีออกจากบ้าน* จึงเป็นเพียงพื้นที่หนึ่งที่ถูกใช้ในการช่วงชิงอำนาจเพื่อที่จะกล่าวอ้างว่าวาทกรรมหนึ่งมีความถูกต้องชอบธรรมเหนือกว่า

วาทกรรมอื่น ๆ ที่ปรากฏอยู่ในสังคมร่วมสมัยเดียวกัน นับจากช่วงเวลาที่วรรณกรรมเรื่องนี้ตีพิมพ์เผยแพร่จนกระทั่งถึงปัจจุบันเป็นเวลากว่า 40 ปี สามารถมองเห็นได้ว่า แนวคิดเรื่องการอบรมเลี้ยงดูเด็กโดยไม่ใช้อำนาจบังคับ ซึ่งเป็นสิ่งที่ตัวบทพยายามต่อสู้ให้มีที่ยืนในสังคม ณ ขณะนั้นกลับกลายเป็นวาทกรรมที่ยังรากลงในสังคมปัจจุบันอย่างมั่นคง กลายเป็น *ความจริง* ซึ่งมีผลงานวิชาการด้านจิตวิทยา ด้านการแพทย์ รวมไปถึงกฎหมายมารองรับ แต่นั่นมิได้หมายความว่าวาทกรรมดังกล่าวได้ชัยชนะอย่างเด็ดขาดแล้ว การต่อสู้ยังคงดำเนินต่อไปและแน่นอนว่าวรรณกรรมเขาวชนก็ยังคงเป็นพื้นที่แห่งการต่อสู้ ขณะเดียวกันก็เป็นอาวุธอันทรงประสิทธิภาพที่จะยังคงถูกนำมาใช้ต่อไปอีกยาวนาน

เชิงอรรถท้ายบท

²ข้อความที่คัดลอกมาจากการวรรณกรรมเยาวชนเรื่อง Die Ilse ist weg ที่ปรากฏในบทความนี้ทั้งหมดแปลโดย ผู้เขียนบทความ

บรรณานุกรม

- จินดา ศรีรัตนสมบูรณ์. (2553). *เยอรมันมองหญิงไทย: ภาพแทนหญิงไทยในงานเขียนเยอรมันร่วมสมัย*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธงชัย วินิจจะกุล. (2534). *รายงานโครงการวิจัยเสริมหลักสูตร*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะศิลปศาสตร์.
- ศิริพร ศรีวรกานต์. (2551). *วรรณกรรมเด็กของเยอรมันกับของไทยช่วงทศวรรษ 1980 และ 1990: การศึกษาเปรียบเทียบ*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Anchalee Topeongpong. (2005). *Familienbilder in der deutschsprachigen und der thailändischen Kinderliteratur der Gegenwart*. Frankfurt/M: Peter Lang.
- Foucault, M. (1975). *Discipline and Punish The Birth of the Prison [Surveiller et punir: Naissance de la prison]* (Translated by A lan Sheridan). New York: Vintage Books.
- Retrieved from <https://zulfahmed.files.wordpress.com/2013/12/disciplineandpunish.pdf>
- Lassén-Seger, M. (2006). *Adventures into otherness : child metamorphs in late twentieth-century children's literature*. Åbo : Åbo Akademi University Press. Retrieved from <http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/4127/TMP.objres.85.pdf>
- Nöstlinger, C. (2004). *Ilse Janda, 14, oder Die Ilse ist weg*. Hamburg: Verlag Friedrich Oetinger.
- Reká, D. K. (2009). *Die Aspekte des Fremden in den Kinder- und Jugendromanen von Renate Welsh* (Doctoral dissertation). The University of Debrecen, Debrecen. Retrieved from <https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/89068/ertekezes.pdf>